

MOHYLOVÉ POHŘEBIŠTĚ V ŽIŽELICKÉM LESE (K. Ú. ŽIŽELICE, OKR. KOLÍN)

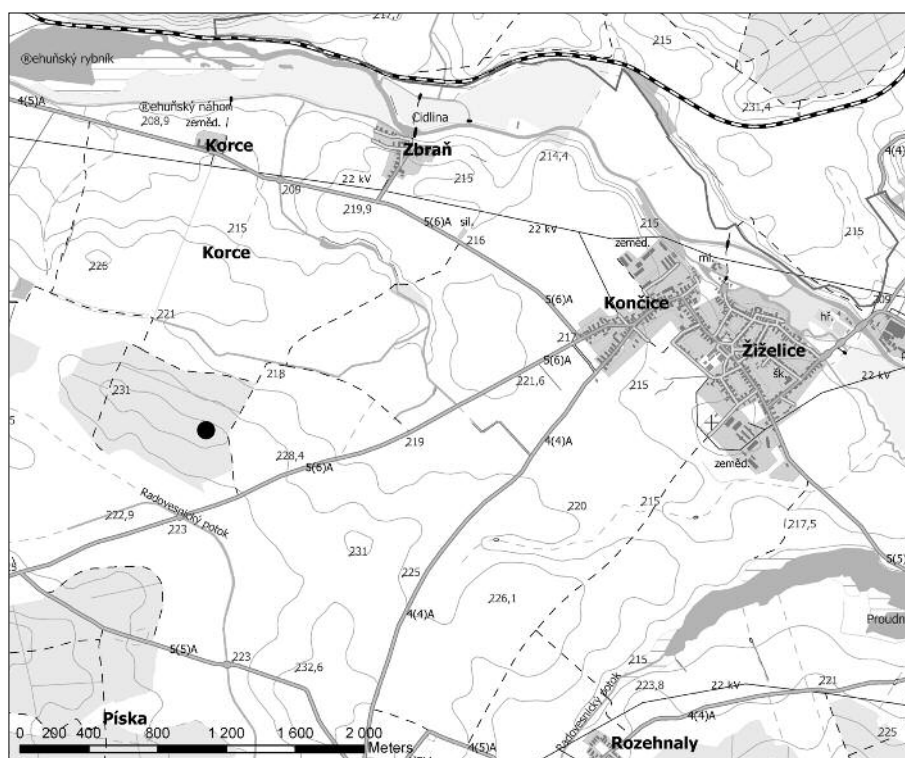
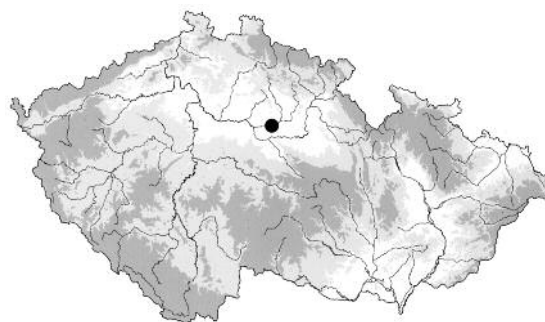
Zaměření a chronologické zařazení

Ondřej Švejcar – Petr Krištuf

1. ÚVOD

Mohylová pohřebiště nepatří v oblasti středních Čech k hojně dochovaným archeologickým nemovitým památkám. Tento stav ovšem neodpovídá původnímu stavu a je výsledkem působení transformačních procesů, z nichž ty nejzávažnější jsou důsledkem činnosti člověka (srov. Švejcar 2009; *v tisku*). I přes tento nepříznivý stav je však možné stále nalézt lokality, které se v relativně neporušeném stavu dochovaly do současnosti. A jistě není náhodou, že většina těchto lokalit se dnes nachází v lesním prostředí, které je chrání před částí destruktivních antropogenních i přírodních vlivů. Jednou z těchto lokalit je i mohylové pohřebiště v Žiželickém lese.

Cílem tohoto příspěvku je prezentovat geodetické zaměření lokality, jejíž plán nebyl prozatím k dispozici, a na základě formálních a prostorových vlastností mohyl diskutovat chronologické zařazení lokality.

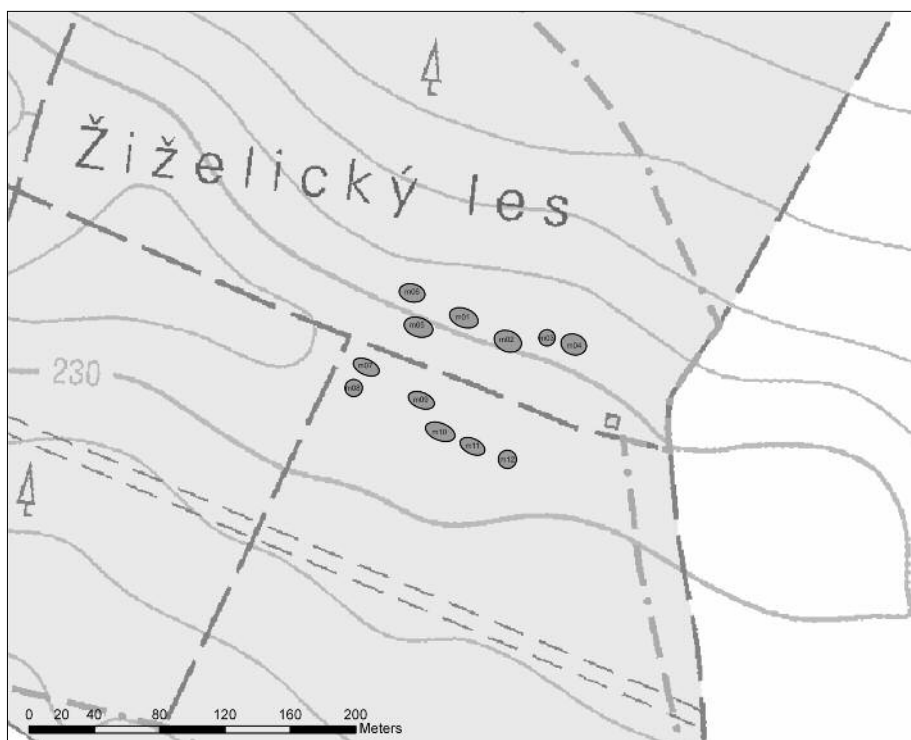
Obr. 1. Žiželice „Žiželický les“ (okr. Kolín). Lokalizace mohylového pohřebiště na vektorizované mapě 1 : 25000 (zdroj podkladové mapy geoportal.cenia.cz). Mohylník označen černým bodem. Nahoře: poloha lokality na mapě ČR

2. POLOHA LOKALITY

Poloha Žiželický les je představována malým lesním celkem cca 3 km JZ od středu obce Žiželice, na pravé straně silnice Žiželice-Dománovice (obr. 1). Vlastní lokalita se nachází po obou stranách lesní cesty ve východní části tohoto lesního celku (obr. 2). Větší část lokality se nachází ve vzrostlém lese, některé z mohyl však leží v prostoru lesní školky a nízkého lesa (vzrostlá lesní školka). Ze severní strany je mohylník ohraničen terénní hranou, za kterou následuje svah se severní orientací.

3. ARCHEOLOGICKÉ AKTIVITY NA LOKALITĚ

Informace o lokalitě poprvé publikoval L. Domečka v *Obzoru praehistorickém V* (Domečka 1914). Kromě dalších archeologických nálezů z katastru obce Žiželice je zde zmíněno prokopání pěti mohyl z celkem 15 pozorovaných v Žiželickém lese. Publikace však není opatřena plánem. Mohyly prokopal laborant muzea v Hradci Králové F. Žaloudek, nálezy z nich jsou velice chudé. Pouze v jedné z mohyl bylo zachyceno nepatrné množství spálených kostí a popel s uhlíky. V ostatních mohylách nebyly učiněny žádné nálezy (Domečka 1914, 18). Nebyly tedy nalezeny žádné artefakty, které by bylo možné chronolo-

Obr. 2. Žiželice-„Žiželický les“ (okr. Kolín). Plán mohylového pohřebiště na mapě ZM 10 (zdroj podkladové mapy geoportál.cenia.cz)

Mohyla	X (S-JTSK)	Y (S-JTSK)	Rozměry (m)	Orientace	Porušení	Poznámka
m01	-676266	-1047576	18.2×11.4	Z-V	neodborný vkop	
m02	-676239	-1047590	17.3×12.7	Z-V	lesní cesta, zvěř	
m03	-676215	-1047588	10		deprese v centrální části, zvěř	
m04	-676199	-1047592	15.9×12.6	Z-V	neodborný vkop, zvěř	příkop kolem mohyly
m05	-676294	-1047582	18.1×11.7	Z-V	neporušená	
m06	-676298	-1047561	16×11	Z-V	neodborný vkop, zvěř	
m07	-676326	-1047606	16.9×9.4	Z-V	neporušená	příkop kolem mohyly – nejisté zda se nejedná o lesní hospodaření
m08	-676334	-1047619	10.6×10.6		neporušená	příkop kolem mohyly
m09	-676292	-1047626	16.7×9.6	Z-V	lesní cesta, lesní školka	
m10	-676281	-1047646	18.9×10.5	ZSZ-VJV	lesní školka, neodborný vkop	příkop podél S strany
m11	-676261	-1047655	16.2×9.3	ZSZ-VJV	lesní školka	
m12	-676240	-1047663	11.2×11.2		lesní cesta	

Tab. 1. Žiželice-„Žiželický les“ (okr. Kolín). Popis a souřadnice jednotlivých mohyl

gicky zařadit. Tím zájem o lokalitu ustal, stručná informace se objevila už jen v Turkově soupisu východočeských raně středověkých mohyl (Turek 1956, 138). Další archeologické aktivity na této lokalitě nám nejsou známy.

Dne 27. listopadu 2009 bylo autory článku provedeno zaměření jednotlivých mohylových násypů pomocí GPS Trimble Pathfinder ProXH a zdokumentování jejich stavu. Pomocí GPS byly zaměřeny středy kruhových mohyl a těžiště mohyl oválných. Souřadnice těchto bodů v souřadnicovém systému S-JTSK obsahuje *tab. 1*. Rozměry mohyl byly měřeny pomocí laserového dálkoměru a vybrané formální vlastnosti (především popis mohyl, jejich porušení či přítomnost dalších antropogenních objektů – příkopy) byly popsány do připravených formulářů (Křišťuf – Rytíř 2007; Chvojka – Křišťuf – Rytíř 2009).

4. POPIS LOKALITY

Celkem bylo zaměřeno a zdokumentováno 12 mohylových násypů. Z tohoto počtu jsou tři mohyly kruhového půdorysu a zbylých devět půdorysu oválného. Z těchto oválných mohyl je pak sedm orientováno ve směru Z-V a zbylé dvě ve směru ZSZ-VJV (*obr. 2*).

Celkem tři mohyly se jeví jako neporušené. Zbylé nesou stopy zásahů počínaje stopami starých výzkumů (ty lze pravděpodobně spojit s akci F. Žaloudka), přes porušení lesními cestami a lesním hospodařením (lesní školka) až po porušení lesní zvěří (srov. *tab. 1*). I přes tato porušení lze říci, že celkový stav lokality je velmi dobrý.

Kolem čtyř mohyl (nebo částí jejich obvodu) byl pozorován příkop, který by nejméně v jednom případě (mohyla m04) mohl souviset přímo s mohyloou. V ostatních případech je příslušnost příkopu k mohyle nejistá a nedá se vyloučit jejich mladší původ, např. v souvislosti s lesním hospodařením.

Mohyly jsou uspořádány do dvou řad po šesti násypech. Řady jsou orientovány ve směru Z-V, přičemž oválné mohyly tuto orientaci rovněž dodržují (*obr. 2*). Celý mohylník je pak umístěn na terénní hraně, která se nachází na jeho severním okraji a za kterou následuje svah se severní orientací.

5. CHRONOLOGICKÉ ZAŘAZENÍ LOKALITY

Jelikož z výzkumů L. Domečky nepochází žádný materiál, který by umožňoval bližší chronologické zařazení mohyl, musíme při pokusu o něj vycházet pouze z nepřímých indicií. Jedná se především o tvar mohyl, jejich orientaci a uspořádání.

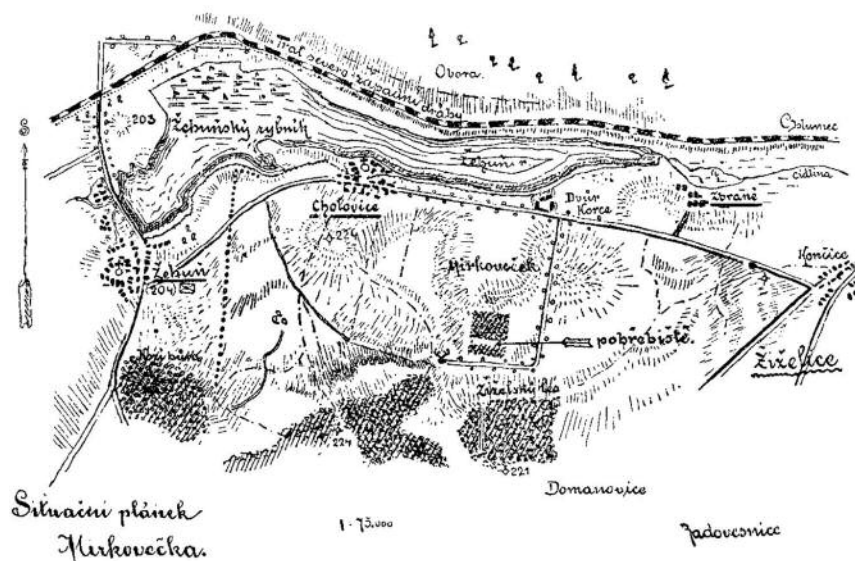
Kromě tří mohyl jsou všechny mohyly na této lokalitě oválného tvaru s délkou pohybující se od 15,9 do 18,9 m a šířkou, resp. průměrem, od 9,3 do 12,6 m. Oválné nebo dlouhé mohyly se v našem i širším středoevropském prostoru vyskytují již od časného eneolitu. S oválnými mohylami se ovšem můžeme setkat i v dalších obdobích pravěku, kdy bylo uplatňováno mohylové pohřbívání, až po raný středověk.

Uspořádání mohyl do řad je často pozorováno jako charakteristický znak na mohylových pohřebištích z raného středověku (např. Turek 1958; Lutovský 1996; Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010). Rovněž orientace řad i jednotlivých mohyl ve směru Z-V by mohla odpovídat standardní orientaci hrobů v tomto období.

Dalším znakem, který by mohl naznačovat zařazení lokality obecně do raného středověku, jsou příkopy nacházející se kolem některých mohyl nebo částí jejich obvodu. Obvodové příkopy kolem mohyl jsou rovněž jedním z charakteristických znaků, které byly pozorovány na mohylových pohřebištích z raného středověku. Nejsou ovšem specifickým pouze raně středověkých lokalit a jsou pozorovány i kolem mohyl z různých období pravěku, a to jak u nás, tak i v jiných oblastech Evropy (Grinsell 1979; Moucha 1982; Darwill 2007, 146–147 apod.). Zde je nutné opět upozornit, že souvislost příkopů na popísané lokalitě s příslušnými mohylami nelze ve všech případech pokládat za jistou, a nelze tedy vyloučit jejich mladší původ.

Přihlédnout lze i k malému množství spálených kůstek a popele s uhlíky, které byly nalezeny v jedné z mohyl prokopaných F. Žaloudkem. Tato situace sice nevylučuje zařazení mohyl do raného středověku, ale lze se s ní setkat i v mohylách z jiných období.

Přestože výše popsané znaky jsou pouze nepřímými indiciemi pro chronologické zařazení, domníváme se, že mohylové pohřebiště v Žiželickém lese lze pravděpodobně zařadit obecně do období raného středověku. Pro podporu tohoto zařazení hovoří i informace o nedaleké lokalitě na k. ú. Choťovice, která je svým charakterem mohylníku v Žiželickém lese velmi podobná a která je spolehlivě zařazena do raného středověku (srov. níže).

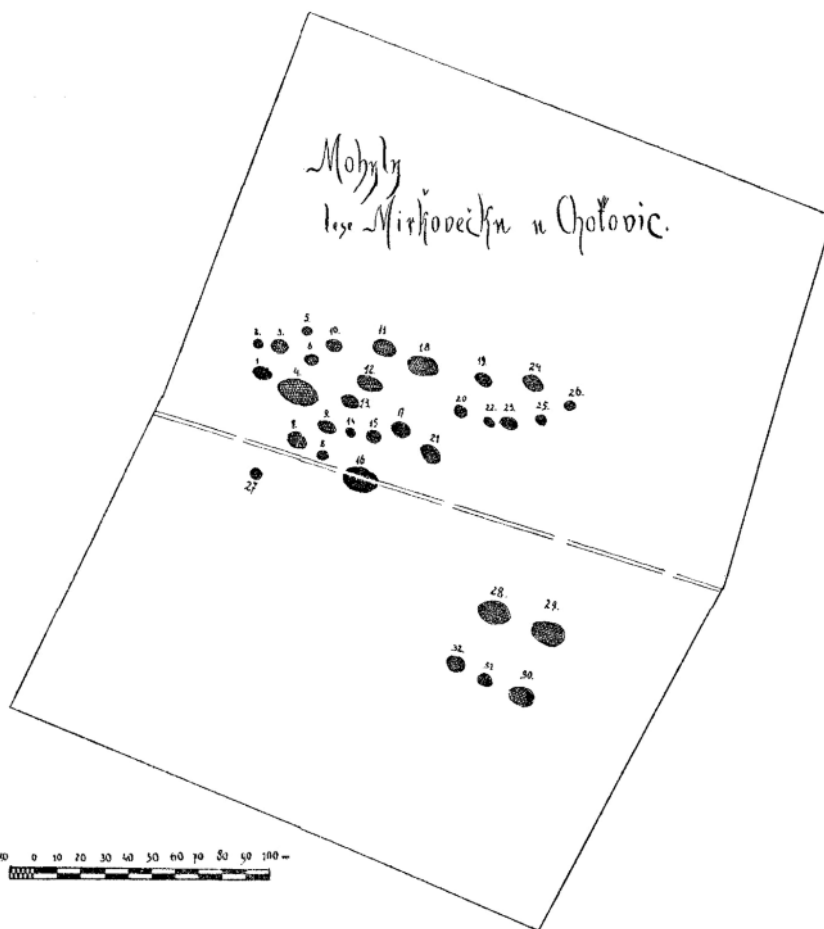
Obr. 3. Choťovice-„Mirkoveček“ (okr. Kolín). Lokalizace mohylového pohřebiště. Označeno šipkou (podle Koudelka 1923)

6. DISKUSE

Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, nemáme pro chronologické zařazení lokality přímé opory v archeologickém materiálu a na její raně středověké stáří usuzujeme pouze z nepřímých indicií. Jednou z nich může být srovnání s lokalitou, která ležela na k. ú. sousední obce Choťovice, v lesním celku „Mirkovec“ či „Mirkoveček“ (cca 1,3 km SZ od této lokality, obr. 3). V tomto lesním celku se nacházelo mohylové pohřebiště s cca 32 mohylami uspořádanými do nepravidelných řad, které byly několikrát zkoumány mezi lety 1912 a 1923. Již tehdy zde však probíhala těžba dřeva a les byl přeměňován na pole a dnes je již beze zbytku zaniklý. Celá lokalita již tedy byla zničena. Podle popisu v publikacích těchto výzkumů (Domečka 1914; Koudelka 1923; Stocký 1923; Turek 1956, 113–114) či ve zprávě J. Hellicha (Hellich 1921) se zde nacházely kruhové mohyly, z nichž některé byly obklopeny příkopem. A rovněž se zde vyskytovaly mohyly oválné, orientované ve směru Z–V (obr. 4). Pohřby v těchto mohylách byly jak žárové, tak kostrové. Z milodarů (především u kostrových pohřbů) byly zastoupeny např. esovité záušnice, dřevěná vědérka s železným kováním, železné nože a keramika. U kostrových pohřbů byly rovněž pozorovány stopy dřevěných rakví, nebo jednoduchých már pod těly zemřelých (Domečka 1914, 18–20; Koudelka 1923, 326–327). Konstrukci mohyl pak tvořil ve většině případů hlinitý plášť, přičemž v některých mohylách byly pozorovány rovněž kamenné konstrukce (věnec, dlažba, obložení hrobu). Velmi zajímavá situace byla zjištěna v mohyle 4. Tato mohyla byla největší na lokalitě (19 × 10 × 1,2 m) a byla orientována ve směru Z–V. V její ose se pak nacházely 4 kostrové pohřby shodné orientace jako celá mohyla a dvě „žároviště“ (Koudelka 1923, 327). Lokalitu lze tedy zařadit do období raného středověku, přičemž je pravděpodobné, že mohyly obsahující žárové pohřby jsou starší než mohyly s kostrovými pohřby.

I když výzkum mohylníku v Žiželickém lese nepřinesl žádné informace, které by bylo možné porovnat se situacemi zjištěnými na mohylníku v poloze „Mirkoveček“, lze obě lokality porovnat alespoň po stránce formálních a prostorových vlastností jednotlivých mohyl i lokalit jako celků. Obě lokality jsou si v mnoha těchto znacích velmi podobné. Na obou se vyskytují kruhové mohyly, z nichž kolem některých se nachází příkop. Dále se na obou lokalitách nacházejí oválné mohyly podobných rozměrů (srov. tab. 1 a 2), které jsou svoji delší osou ve většině případů orientovány Z–V. Pokud se podíváme na celkové uspořádání obou lokalit, pak vidíme, že mohyly jsou shodně uspořádány do přibližně pravidelných řad, které jsou orientovány ve směru Z–V. Opomenout pak nelze ani značnou blízkost obou lokalit.

Při zvážení nepřímých indicií pro chronologické zařazení mohylníku v Žiželickém lese a při porovnání s nedalekou lokalitou „Mirkoveček“ lze předpokládat, že i mohylník v Žiželickém lese lze s velkou pravděpodobností zařadit rovněž do období raného středověku. A není vyloučeno, že spolu obě lokality souvisejí.

Obr. 4. Choťovice-„Mírkoveček“ (okr. Kolín). Plán mohylového pohřebiště (podle Koudelka 1923)

Mohyla	rozměry (m)	výška (m)	Mohyla	rozměry (m)	výška (m)
m01	9x6	0,6	m17	9x8	0,7
m02	5	0,3	m18	14x11	1,2
m03	8x5	0,7	m19	10x8	1
m04	19x10	1,2	m20	7x6	0,4
m05	5	0,2	m21	10x9	0,6
m06	6	0,4	m22	6x5	0,4
m07	9x8	0,5	m23	8x7	0,3
m08	6	0,3	m24	?	?
m09	9x7	0,5	m25	?	?
m10	9x7	0,6	m26	?	?
m11	10x8	0,9	m27	?	?
m12	13x9	0,9	m28	?	?
m13	8	0,4	m29	?	?
m14	5	0,2	m30	?	?
m15	6x5	0,3	m31	?	?
m16	15x11	0,8	m32	?	?

Tab. 2. Choťovice-„Mírkoveček“ (okr. Kolín). Rozměry jednotlivých mohyl (převzato z Koudelka 1923; Stocký 1923)

7. ZÁVĚR

Popisované mohylové pohřebiště v „Žiželickém lese“ představuje jedno z mála mohylových pohřebišť ve středních Čechách, které se do současnosti dochovalo v relativně neporušeném stavu. Výzkum lokality provedený v roce 1912 sice nepřinesl žádné přímé doklady pro jeho chronologické zařazení, ale při posouzení nepřímých indicií i při srovnání se sousedním mohylníkem v poloze „Mírkoveček“ lze s velkou pravděpodobností předpokládat, že lokalita náleží do období raného středověku. Tato lokalita již byla sice v odborné literatuře publikována, ovšem tato publikace je již takřka 100 let stará. Tento příspěvek vychází z přesvědčení, že opětovná publikace již antikvovaných lokalit má své opodstatnění. Množství archeologických lokalit bylo publikováno již před velmi značnou dobou a často v takových

periodikách, která dnes již neexistují, nebo jejichž stará čísla nejsou snadno k sehnání. Dochází tak k situaci, že tyto lokality mizí z povědomí odborné veřejnosti a v podstatě tak mizí i z archeologických pramenů. Článek je též dokumentací současného stavu mohylníku a uveřejňuje první plán této lokality.

PRAMENY A LITERATURA

- Darwill, T. 2007: Stonehenge. The Biography of a Landscape. Stroud.
- Domečka, L. 1914: Praehistorické nálezy ze Žiželic, Obzor prehistorický 5 (příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých 22), 16–20.
- Grinsell, L. V. 1979: Barrows in England and Wales, Shire Archaeology. Aylesbury.
- Hellich, J. 1921: Choťovice, Archiv NZ ARÚ AV ČR Praha, č. j. 465/1921.
- Chvojka, O. – Křišťuf, P. – Rytíř, L. 2009: Mohylová pohřebiště na okrese Písek. 1. díl. Cíle, současný stav poznání a metoda sběru dat. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 6. České Budějovice–Plzeň.
- Koudelka, J. 1923: Mohyly na Mírkovečku, Památky archeologické 33, 326–328.
- Křišťuf, P. – Rytíř, L. 2007: Mohylová pohřebiště na okrese Písek. Metoda zaměřování mohylových pohřebišť. In: P. Křišťuf – L. Šmejda – P. Vařeka (eds.), Opomíjená archeologie 2005. Plzeň, 133–140.
- Lutovský, M. 1996: Hroby předků. Sonda do života a smrti dávných Slovanů. Praha.
- Menšík, P. – Křišťuf, P. – Chvojka, O. 2010: Mohylová pohřebiště na okrese Tábor. Plzeň.
- Moucha, V. 1982: Stehelčevy, Archiv NZ ARÚ AV ČR Praha, č. j. 4809/1982.
- Stocký, A. 1923: Mohyly na Mírkovečku – dodatek, Památky archeologické 33, 328.
- Švejcar, O. 2009: Mohylová pohřebiště ve středních Čechách. Predikce mohylových pohřebišť ve středních Čechách a její srovnání s výsledky letecké prospekce. Rukopis diplomové práce. FF ZČU Plzeň.
- Švejcar, O. *v tisku*: 9. Mohylová pohřebiště ve středních Čechách a problém malých kruhových objektů. In: P. Křišťuf a kol., Pravěké pohřebiště v poloze „Na hrubatech“ u Dobešic (okr. Písek) a výzkum fenoménu pohřbívání pod mohylami. Plzeň.
- Turek, R. 1956: Mohyly českých Charvatů, Slavia Antiqua 5, 103–157.
- Turek, R. 1958: Slawische Hügelgräber in Südböhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 1. Pragae.

THE BARROW CEMETERY IN ŽIŽELICKÝ LES, CADASTRAL AREA OF ŽIŽELICE, KOLÍN DISTRICT *Its survey and chronological classification*

There are not many preserved barrow cemeteries within the archaeological record of Central Bohemia. The current state, however, does not reflect the prehistoric reality and is the result of various transformation processes. The most negative influence was that of human civilisation. One of the sites, which have survived in a relatively undisturbed state, is the barrow cemetery near Žiželice. The authors of this article conducted a survey of individual barrows with the help of the GPS technology and described their current condition. After gathering all information available about the site and comparing it with information about the nearby barrow cemetery of Choťovice-„Mírkoveček“, it was possible to classify this cemetery as of probable early medieval origin.

Fig. 1. Žiželice. Location of the barrow cemetery in a vectorized map. The barrow cemetery is marked with a black dot

Fig. 2. Žiželice. Plan of the barrow cemetery on a 1:10 000 map

Fig. 3. Choťovice. Location of the barrow cemetery. Marked with an arrow

Fig. 4. Choťovice. Plan of the barrow cemetery

Table 1. Žiželice. Description and coordinates of individual barrows

Table 2. Choťovice. Dimensions of individual barrows